

Зорица Бајин Ђукановић

НОВОБЕОГРАДСКИ БРЕТОН

Први пут га је угледала на дневној светлости, али ни то јој није помогло да прецизније одреди којих је година. Витак и висок, носио је беле панталоне и тамну мајицу дугих рукава, док је возећи бицикл, лагано промакао поред ње. Она је већ била написала прво поглавље његове романсиране биографије пратећи га од трибине до трибине, као каквог живог фосила давно угашеног надреалистичког покрета. Све јој се чинило тајанственим у вези са њим, био је толико другачији да је средина углавном реаговала двојачко – посматрајући га благонаклоно, као самосвојног уметника или у чуду, као помало дефокусиран лик.

Начин на који се понашао и облачио упућивао је на то да је са Азурне обале, а не са Новог Београда, огрезлог у мочварну соцреалистичку апатију. Јер, свако ко има шездесет а вози тркачки бицикл, мора да је утекао из лударе. Пише поезију. Добро, и то је смешна и помало сумњива работа, али такође приређује перформансе и снима авангардне филмове. Е, ту већ мора да има нечег анархистичног! Женио се више пута све млађим женама, а сада је заиста застралио. Ова мала што га прати отворених очију могла би му бити унука, без напора.

Мину је још више привукло што њен новобеоградски Бретон шета тако привлачну девојку и то у фази обостране занесености. Следећи пут је Бишу и Љољу срела у Хали спортова на карате тренингу, где се из близине могла уверити у каквој савршеној кондицији је био тај човек без година. Носио је високи појас ове вештине док је Љоља само статирала, али је у кимону изгледала као паж са једне Микеланђелове репродукције. Кожа јој је била бела скоро као платно кимона, а коса тако тамна и тако савршено ошишана да би се при окрету свака влас враћала на пређашње место. Мина помисли да не постоји примеренији простор за овај преплетени пар од сале у којој се усавршава

древна јапанска борилачка вештина и да нема лепше одеће у коју су своју опчињеност могли да одену. А како је и она петљала са катама, одлазећи више због младог тренера него због наде да ће нешто ваљано савладати, није јој било тешко да се са Љољом упозна. Љоља, која као да је тек изронила из сна или воде погледала ју је без подозрења, као да је познаје и одмах позвала на сеансу коју је њен муж приређивао почетком идуће недеље.

*

Стан им је изгледао као библиотека у облику лавиринта. Просторије су биле дуге и уске и чинило се да сте стално у ходнику, а не у одаји.

- Ко је аутор слика на зидовима? – питала је Мина.

- Љоља. Тек је уписала Академију, али радови су јој изванредни

„Мали паж је нова Барилијева што затеже лук на врху реплике Кинеског зида”, помисли узбуђено Мина.

Те вечери је Биша говорио своју поезију одабраној публици а онда пуштао ауторски филм кратког метра у којем је, поред осталог, снимао увећане делове Љољиног тела, уво, колена, пазух, пут. Љоља је гледала без речи, као да први пут види ове кадрове, себе у ноћном огледалу које светли. И када је радила неки свој аутопортрет подвргавала се сличном поступку, само је овде камеру држао он а њој је било поузданије да види шта се задржало у његовом погледу, шта је исекло од понуђене стварности његово искусно око. Био је из старе београдске породице. Са претходним женама није имао деце и Љоља, која се тек пробијала из чауре детињства, мислила је да јој је Биша и муж и отац и слутила да је после улоге пажа чека нека нова рола, али није журила да је преузме.

*

То што је као младић упијао у кућама за забаву Сао Поала и оно што је живео у Паризу, дружећи се са француским надреалистима, није се дало тачније пренети осим језиком поезије. Молила га је да јој до танчина описује тамне буцаке разблудног времена, ноћи у којима су му доносили у собу опијум, снове који су били разливени по сливницима градова које је напуштао. Он је то чинио, али описи су били увек другачији и она се у његовој причи осећала изгубљено као у каквом наковашеном калеидоскопу. Лица су се преливала једно у друго, градови су се мешали и замењивали имена и није било начина да нешто поуздано запамти, већ само да се беспоговорно препусти новом току приповедања. Сада је стајао ту крај ње док су га младе жене кокетно

посматрале, и разумела је да он у себи носи године времена, читав један распомамљени век са половима од екстремне задивљености до потмуле згађености над свим што је икада у њему мрдало и дисало.

У младости је истраживао своје тело, љубав, полност. Онда је после прележане жутице, схватио да је дошло време да уведе ред у ритам живљења. Почео је да се бави спортом, променио је начин исхране и неке несташне еротске навике. Медитирао је и читао зен литературу. Била је то само припрема за озбиљан улазак у свет речи којем је одлучио да посвети живот. Здравље је за уметника једна од базичних ствари. Тело је резонантна кутија за све облике реакције на трења са стварношћу које ће произвести. Зато га треба неговати, не размазити, али му удовољавати, доводећи га тако у стање потребне дисциплине и хармоније. Није му било тешко да из теорије ускочи у праксу и доследно је примењује. Тело је углавном мишић и оно се правилним третманом до дубоке старости може одржавати видно непромењено. Показао је да је у праву. Тежина, мишићна маса и кондиција били су му на завидном нивоу. А све је то само служило истраживању у раду који му је био насушан.

Још у Јужној Америци, током болести, доживео је сензације које је желео да истражи и употреби. Назвао их је слојевима стварности, нечим што су одређивали температура крви, стање свести и могућност да се доживљај из једног облика ненарушен пребаци у паралелни слој, онај који се обично назива будношћу. Изговарао би у грозници речи које су у том стању нешто значиле а онда их је записивао и тумачио, повезујући те токове. Писао је дневник, али оно што се претварало у песму била су чворишта, акупунктурне тачке његове целокупне емоционално-духовне мапе. Оно што је донео са тог драгоценог путовања биле су речи, читав контејнер пажљиво изолованих и добро похрањених речи које су у новим склоповима добијале нови живот и ново значење.

*

Пре сусрета са Бишом Љоља је делила изнајмљену собу са пријатељицом која је, као и она, дошла да освоји велики град. Само, за разлику од њеног цветајевског изгледа, Маша је била окупана медом, спремна на све да би уписала глуму. Било је дана када су за ручак имале коцкицу за супу од које су уз шаку зелениша покушавале да направе чорбу, као једини оброк. Љоља је веровала да јој то улази у животни стаж сликара, док је Маша грозничаво скупљала песнице. Статирајући у једној глумачкој трупи упознала је човека који ју је упутио у тајне хиромантије и полако је почела да прикупља литературу о томе, али и да загледа дланове пријатеља.

- Ускоро ћеш упознати некога ко ће ти бити пигмалион.
- Ма иди, Маша, шта бунцаш, знаш да сам стално окружена клин-цима. Ко ће мене да заводи овако недопадљиву?
- Ти недопадљива? Па ти стварно не умеш да читаш из огледала. Ево, ја сам на ивици да се заљубим у тебе. Кад те угледа неки стари професор на Академији, сви твоји проблеми биће збрисани.
- Али, ја не желим никаквог старог професора. Желим да се заљубим у некога и да потонем у то осећање, па да заједно корачамо по дну мора.
- То ће се ускоро и десити, видим ти на длану – смешила се Маша, забацујући ланену косу.

Биша се појавио из Машине магије и обмотао је Љољу својом свиленом паучином као царски паук златну мушицу. Одмах се преселила у његов велики стан пун необичних предмета довучених са далеких путовања и убрзо су почели да дишу у истом ритму, не одвајајући се. Маша је остала ојађена, као каква остављена љубавница, и предала је своје раскошно тело првим улогама „црног таласа” који се зачињао. Заклеле су се на љубав до гроба и тихо плакале док су преносиле малобројне Љољине ствари. Биша је блистао и ни трена није био у недоумици коју лепотицу да одабере. Маша је већ била мистик, неко ко се никоме неће предати и ко ће поверовати да је кретање по звезданим мапама може учинити сасвим сигурним путником, а њему је био потребан неко чијом ће се младошћу окрепити, неко ко ће бити задивљен и ко ће са поверењем спуштати своја стопала у његове трагове.

*

Снимао ју је док спава на свиленом чаршаву, савијених колена и подигнутих руку, и није се изненадио када је на њеним цртежима наслутио прве обресе неоренесансе, нечег сасвим храброг и новог што је носила у себи, на шта је личила, а чега није била свесна. Када њега више не буде она ће бити зрео и признат сликар, био је сигуран у то. Љоља је, пак, одбијала да разговара на ту тему. Она је веровала да је сада на њу дошао ред да остари пошто је Биша престао то да чини, па да му се придружи у том безвременом простору који је тајно освојио. Тог јутра ју је оставио да спава после целе ноћи сликања, а онда је разгрнуо засторе да би му је светлост показала у јутарњој чедности. Онда је ставио своју руку крај њене и устукнуо пред сивом кожом пуном старачких флека поред које је исијавала њена млечна пут. Кожа је тако постала огледало а процес растакања био је само успорен, али нагло видљив и поразан. Умро је те године у сну, лако као неко ко је прочитао књигу и нечујно затворио корице. Било је то прерано напуштање, Љоља је била сасвим пометена и неспремна да овај одлазак прихвати. Затво-

рила се у њихов необичан лавиринт, сликала и гладовала. Трајало је то све док није почело да је боли под десним ребром.

*

Нико неће сазнати где је тих година напукло међу Љољом и Машом. Можда је Маша ипак била љубоморна на овај пар који се стопио у једно. Можда је желела да из сиромашне студентске собе она пређе у раскошне одаје сновидог уметника. Маша би све порекла. Она никада није желела туђе. Да је Љољин одлазак доживела као напуштање, то није могла да прикрије. Тек, кад је сазнала да Љоља тешко болесна лежи у Земунској болници и да је нико не посећује, написала је писамце са молбом за опроштај које је хитро било враћено. Данима је писала и изнова била одбијана. Онда је позајмила паре и отпутовала у Кину да набави спасоносни мелем који ће сигурно извући отрове из Љољине нагржене јетре. Грчевито је трагала, и вођена својим записима, али и пријатељима врачевима и алхемичарима, најзад успела да дође до извесне количине препарата за који је била сигурна да је делотворан.

Вратила се журно у земљу и без Љољине дозволе упутила на интерно одељење. Соба, коју је ноћу замишљала и до танчина знала њен распоред отворила се сабласно пред њом, али је Љољин кревет био празан. „Мора да су је одвели на преглед”, помисли. Љоља је те ноћи умрла сасвим сама у болничкој постељи које се ужасавала. Маша је у комаду леда корачала ка одаји где је лежала Љоља. Прво јој је дуго утрљавала лековиту твар преко десног ребра, а онда је пустила да заплови за оним коме је припадала.

НА ЏАНОВЉЕВОМ КАУЧУ

Становали су у кући на крају града у коју их је примио Тинов рођак, у тренутку када више нису имали куд. Ленин отац је изненада променио одлуку да ће им давати половину новца потребног за изнајмљивање стана, а онда је, вероватно, Тинов отац помислио да он није гори, тако да су слагали углас и, наравно, преживели. Тинов рођак је живео сам и, чувши шта се десило, понудио им је да пређу код њега на неодређено време. Кућа је имала дебеле зидове и високе плафоне, и била је у прилично добром стању, али пошто су се преселили у позну јесен, највећи проблем им је био како загрејати просторије. Навикли на живот у становима са парним грејањем, тешко су се привикавали на пећ коју су ложили угљем и која је захтевала посвећеност и напор.

Добили су собичак у левом крилу куће у којој је Тин и одрастао, пре него што се породица поделила, започевши засебне животе. У тој је кући Тинова тетка била домаћица и на сваком кораку би га неки предмет, попут изрезбарене шкриње или зидне лампе, подсетио на време детињства. Тетка је била јунакиња тог периода живота, раскошна жена са чијег широког лица готово да није силазио осмех. Сада је била поново удата, а стару кућу је препустила сину, надајући се да ће је једном испунити децом. Тинов брат је и пунио, али лепим женама које су се често смењивале.

Лена је знала да је соба у којој су сада спавали била одаја у коју је Тинов брат давно довео своју младу жену са севера света. Беатриса је била најлепша жена коју је млађани Тин до тада видео. Белопута и сензуална, али племените, неизазовне лепоте, дошла је скоро стидљиво и распаковала своје кофере пуне најфинијих женских чудеса. Од тада је кућа другачије мирисала. Тин се сећао да му је одједном слух био оштренији и да је, вођен детињом опчињеношћу, пажљивије ослушковао нови живот њихове старе куће. Његов нелепи брат ускоро се, на запрепашћење породице, оженио и тако је кућа добила два опијена студента књижевности који су се даноноћно љубили.

– Благо теби, твоје детињство је било обрубљено пољупцима – рекла је Лена посматрајући уљане пејзаже на зидовима.

– Е, да је било тако – одговорио је меланхолично Тин, сав гарав од угљене прашине.

Беатрису нису прихватили. Нису разумели овај исхитрени студентски брак, јер млада није била чак ни благословена. Заправо су били смртно љубоморни и у кући је нико није волео осим деце. А деца су била очарана. Седела би на прагу или на зиду баште и гледала како се спрема за факултет, или одлазак на игранку. Облачила би сукње са жипонима и златне балетанке и Тин је мислио како је Брижитка тек бледа копија њихове кућне иконе шездесетих.

Посебно је била огорчена Тинова мати. Оштра партијска посленица, вечито намргођена, није могла да поднесе ово залутало биће из неког другог филма, што им се ушуњало у кућу да им поквари децу мислећи да је пајалица за прашину предмет на који се може, за време ведрих ноћи, меко спустити Пери Комова звезда падалица. А Бети би до изнемоглости пуштала Кома, Енку, Чекера и играла, играла у славу оца твиста, а и славећи лето као да јој је сваки дан био рођендан.

– Па ти си се заљубио у Беатрису.

– Ако баш цепидлачиш, она јесте била моја прва фасцинација, жена мирис, трептај и звук, и нисам се питао шта ју је довело код нас да је то моје чуђење не пробуди и некуда не одведе. Бети се понашала као месечар. Ноћу сам је гледао како игра по башти, на општу збуњеност уку-

ћана. Била је у ланеној спаваћици, косе боје меда спуштене низ леђа и плашио сам се да заспим да ми се кроз танку опну сна не искраде. Трајало је то скоро до краја њихових студија, а онда су престали да се љубе, па почели да се свађају и на крају заћутали када се мој перверзни брат заљубио у трудну жену најбољег пријатеља. Бети је престала да игра и одлази на игранке. Виђао сам је на прозору како својим плавим очима посматра башту као да жали што не може да је понесе са собом.

– Знала сам да ће га оставити кад дипломира – рекла је Тинова мајка, тако изврћући истину да јој се видела постава.

Кад се нова љубав Тиновог брата породила, његов занос је ишчезао и поново је био слободан.

– То је моја успомена на Бети, нежна и помало избледела, али у свакој башти под снегом могу да видим како се у краткој бундици и крзној капи „слика” остављајући траг свог тела у белини, да је бар до пролећа не заборавимо.

*

Грубор је био психоаналитичар практичар. После књижевности завршио је без икаквог напора још један факултет и сада му је велика кућа служила и као ординација, место где су му долазили пацијенти. Са мушкарцима није радио, а жене преко тридесете није узимао за озбиљно. Њега су интересовали проблеми младих и лепих жена и само су га они надахњивали.

Лена се никада није осећала опуштено у његовом друштву. Још док се забављала са Тином, знао је да је додирне на необичан, превише интиман начин, а једном јој је, док су се играли неке детиње игре у мраку, прешао руком преко груди. Било јој је врло мучно, али ништа није рекла. Знала је да је женскарош и одлучила је да не уноси немир у њихове односе. Ако баш мора да се гребе за додире, нека му буде. Увек је био у активној вези са неком женом, али пацијенткињама није опраштао. Било је то време Џановљевог *Прималног крика* као нове теорије у психијатрији и кућа је тако постала испуњена женама као у каквој комуни, а Грубор се полако претварао у гуруа, оног који лечи, подучава и заводи. Када је покушавала неке да га опише, Лена је Грубора видела као Вудија Алена коме је неким чудом ампутиран шарм. Па чиме је онда држао те жене на удици? Е, то је већ била његова тајна.

У то време је живео са једном студенткињом медицине која је била врло љубоморна и трудила се да држи под контролом све што је било у њеној моћи. И тако, трошећи се на своје еротске потребе и фиксације, Грубор је поново допловио до Лене. Она је у незагрејаном купатилу заборавила свој интимни веш, а он јој га је донео, корећи је због

расејаности. Држао га је у руци и играо се њим. Лени се смучило. Па, зар су заиста, поред толико простора на обе породичне стране, морали баш да дођу код овог первертираног човечуљка и да учествују у његовим психолошким опитима? Е, кроз ову ласцивност неће заједно проћи, била је прећутно јасна у свом гарду Лена.

Грубору се ово нимало није допало. Шта она зановета, када нема жене која му је одолела? Прво је показао породици како онако никакав може да преотме девојку најзгоднијем мушкарцу из Суботице, а онда су се ређале заносне колегинице, па студенткиње, па пријатељице, па пацијенткиње. Само она не мисли да је неодољив. Мора да јој није нагазио праву акупресурну тачку? Јер, нема те жене коју добро одабраном техником не можеш мазнути, нема!

Тетка је долазила преко викенда да им направи сармице од зеља, или ванилице и видело се да не разуме ситуацију у кући, али и да нема више живаца да улази у отворене конфликте. Препустила му је кућу, а самим тим се помирила да у њој живи онако како је сам одабрао. Она више није имала права, а ни воље да се меша. Понекад би на Ленина питања почињала да прича о Беатриси, коју јој је време учинило ближом него што јој се једном чинило. После овог женског гарнизона, Беатрисин лик је нестварно треперио у самом језгру њеног сећања.

Слутећи да је тренутак одласка веома близу, Лена је прихватила да прими нешто што ће је подсећати на жену која је имала редак дар да озари.

– Све сам прегледала и по кући и по тавану, али ми се највише свиђа лампа од фајанса, она украшена златним орнаментима и причвршћена на зид дневне собе, коју могу да видим из наше собе док учим. Њу бих заиста највише волела.

У међувремену им је Грубор, као какав намргођени изнајмљивач станова, саопштио да за две недеље треба да напусте његову кућу. У журби око паковања и тражења стана усред зиме, Лена није стигла да му каже да јој је његова мајка поклонила плаву лампу. Била је заправо заокупљена бригом како да је онако ломљиву пренесе у неки нови простор. И док је покушавала да је пажљиво скине, нечујно јој је пришао Грубор.

– Шта то радиш? Крадеш антикне предмете из куће? Ти јеси љупка, али стварно си ниско пала.

– О чему ти то, човече? Па тетка ми је поклонила лампу од срца.

– Ха, неће бити. Може она да поклања из своје куће шта јој је воља, али из моје не може ама баш ништа.

Лена се осећала као да ју је неко ударио песницом у стомак. Одавно неки предмет није толико пожелела, а да ни сама није знала зашто. У исто време нико је до тада није тако понизио. Ма може она још два живота да прође без ове лампе. Само га је празно погледала и удаљила

се из собе. Тих ноћи је покушавала да докучи шта ју је тако опчинило у вези са порцеланском светиљком која јој је прво галантно поклоњена, а онда силецијски ускраћена. Можда је под овом лампом Беатриса грозничавих очију по трећи пут читала *Порфирети једне леги* и можда су тада обриси једног лепотом обликованог предмета и јединствене жене изгубили јасне контуре?

*

Грубору је опростила, јер јој се касније чинило значајнијим то што их је примио када нико није хтео, него што се због јасне фрустрације тако нагло предомислио. Када је на пролеће отишла до њега да покупи неке ситнице, које је приликом селидбе заборавила, збуњено је гледала у празан зид који је изгледао наг без старе лампе.

– Шта си урадио са мојом лампом? – шеретски је упитала.

Грубор је почео да се смеје.

– Изгледа да је ипак требало да дозволим да је понесеш. Потукао сам се са похистерисалом Тијаном, она ју је распамећено докачила и лампа се разбила у хиљаде комада. Никада нисам видео светлуцавију срчу.

Чињеница што је у том тренутку, негде у Њујорку на Џановљевом каучу, Џон Ленон пролазио кроз своје прималне болове, спуштајући се на само дно сопственог унутрашњег бунара, чинила ју је мање самом и спремном на нове ризике тумачења сенки са зидова.